

ЦЕННОСТНИТЕ ОСНОВАНИЯ НА ЛИДЕРСТВОТО: АКСИОЛОГИЧЕСКА ПЕРСПЕКТИВА

Гл. ас. д-р Милка Петрова

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Докладът разглежда ценностните основания на лидерството през призмата на аксиологията като философско учение за природата, смисъла и ролята на ценностите. Анализира се връзката между ценностните ориентации на личността, лидерското поведение и отговорността за взетите решения. Акцентът е поставен върху справедливостта, уважението, солидарността и доверието като основа на отношенията между лидера и последователите. Чрез примери от образованието и спорта се проследява как ценностният избор намира израз в конкретни действия и подпомага сътрудничеството и постигането на общи цели. Защиатава се тезата, че устойчивото лидерско влияние се изгражда чрез последователност между заявените ценности и практическото поведение.

Ключови думи: аксиология, лидерство, ценности, ценностен избор, доверие, отговорност.

THE VALUE FOUNDATIONS OF LEADERSHIP: AN AXIOLOGICAL PERSPECTIVE

Chief Assist. Prof. Milka Petrova, PhD

University of Library Science and Information Technology

Abstract: The paper examines the value foundations of leadership through the lens of axiology as a philosophical inquiry into the nature, meaning, and role of values. It analyses the relationship between individual value orientations, leadership behaviour, and responsibility for decisions. Particular emphasis is placed on justice, respect, solidarity, and trust as the foundations of relationships between leaders and followers. Examples from education and sport illustrate how value-based choices are expressed in concrete actions and support cooperation and the achievement of shared goals. The paper argues that sustained leadership influence is built through consistency between professed values and actual behaviour.

Keywords: axiology, leadership, values, value-based choice, trust, responsibility.

Аксиологическата перспектива разкрива лидерството като ценностно обусловен процес, в който целите, средствата и резултатите на съвместната дейност подлежат на нравствена оценка. Като философско учение за природата, статуса и йерархията на ценностите аксиологията предоставя теоретична рамка за осмисляне на основанията на лидерското влияние и критериите за неговата легитимност. Нейното обособяване през XIX–XX век се свързва с трудовете на Рудолф Лотце, Вилхелм Винделбанд и Хайнрих Рикерт, които утвърждават ценностната проблематика като самостоятелен предмет на философско изследване (Lotze, 1885; Windelband, 1924; Rickert, 1921). Във феноменологичната етика на Макс Шелер ценностите притежават обективен статус и се

разкриват чрез непосредствено емоционално-интуитивно познание (Scheler, 1913/1973). Отнесена към лидерството, тази концепция позволява да се изследва отношението между разпознаването на ценностите, тяхното йерархизиране и практическото им осъществяване в решенията и поведението на лидера.

Въпросите за доброто, справедливостта и смисъла очертават нормативното измерение на отношенията между лидера и последователите. В тази рамка лидерските действия се оценяват както според постигнатите резултати, така и според нравствената обосновааност на използваните средства и отговорността за породените последици. Разбирането за ценностите като ориентири на човешкия избор поставя във взаимна връзка личните убеждения, свободата на действие и задълженията към другите (Hartmann, 1962). Следователно ценностните основания на лидерството се проявяват в способността на лидера да превръща нравствените принципи в последователни критерии за преценка и действие. Съответствието между декларираните ценности и действителното поведение създава предпоставки за доверие, признаване на лидерския авторитет и устойчивост на съвместната дейност.

В контекста на лидерството тази двойна роля на аксиологията позволява ценностите да бъдат разглеждани едновременно като основания на управленската преценка и като принципи на организационното взаимодействие. Те определят кои цели се приемат за значими, какви средства се считат за допустими и спрямо какви критерии се оценяват постигнатите резултати. По този начин лидерският избор придобива нравствено съдържание, тъй като засяга достойнството, възможностите и благополучието на участниците в съвместната дейност.

Ценностната обосновааност на лидерството се проявява особено отчетливо в ситуации на противоречие между организационни цели, индивидуални потребности и обществени очаквания. В подобни условия отговорността на лидера предполага способност да разпознава конкуриращите се ценности, да аргументира тяхната приоритетност и да преценява последиците от възможните решения. Справедливостта, уважението и солидарността придобиват практическо значение, когато насочват разпределението на отговорностите, признаването на приноса и отношението към уязвимите участници.

Съществено условие за легитимността на лидерското влияние е последователността между заявените ценности и действителното поведение. Нейното поддържане създава предвидимост в отношенията и основания за доверие, докато разминаването между принципи и действия отслабва авторитета и ангажираността към общите цели. Ето защо аксиологическата перспектива насочва анализа към начина, по който ценностите се превръщат в устойчиви практики на вземане на решения, общуване и сътрудничество.

Оттук произтича необходимостта лидерството да бъде осмислено като ценностно посредничество между личността и общността. Лидерът участва в изграждането на споделени ориентири, като същевременно признава различията в убежденията и опита на последователите. Така ценностното единство се формира чрез диалог и обосновааност съгласие, а съвместната дейност придобива смисъл, който свързва личната отговорност с общото благо.

В „Никомахова етика“ Аристотел разглежда връзката между доброто, добродетелта и целенасочената човешка дейност. Неговите разсъждения предоставят философска основа за осмисляне на нравствените предпоставки на управлението и подготовката на личности, които поемат отговорност за общността. В контекста на настоящото изследване тази основа позволява лидерството да бъде разгледано като дейност, чиято значимост се определя от ценностната обосновааност на преследваните цели и използваните средства.

Исходната постановка на Аристотел е, че всяко изкуство, познание, действие и избор са насочени към определено благо. Различията между целите поставят въпроса за тяхната йерархия и за съществуването на висше благо, желано заради самото него. Познаването на това благо има практическо значение, защото предоставя ориентир за преценка и съгласуване на човешките действия. Особено място в тази йерархия заема политическото изкуство, което определя целите на общностния живот и координира останалите дейности с оглед на човешкото добро (Иванов, 2019).

Отнесено към лидерството, това разбиране поставя въпроса за отношението между непосредствените организационни резултати и по-широките цели на съвместната дейност. Лидерската отговорност предполага преценка дали конкретното решение допринася за благополучието на общността и дали средствата за неговото осъществяване са нравствено оправдани. Така ефективността придобива ценностен критерий: постигането на целта следва да се оценява във връзка с нейния смисъл и въздействието ѝ върху хората.

В тази перспектива възпитанието на бъдещи лидери предполага формиране на способност за обосноваан нравствен избор. Познаването на доброто се свързва с практическата преценка, чрез която общите принципи намират приложение в конкретни обстоятелства. Аристотеловата етическа мисъл очертава по този начин връзката между личната добродетел, отговорното действие и служенето на общността — връзка, която има съществено значение за изследването на ценностните основания на лидерството.

В Аристотеловата етическа перспектива обосновааната преценка предполага познаване на предмета и способност за разумно осмисляне на практическия опит. Компетентността позволява на човека да оценява конкретните обстоятелства, докато зрелостта се проявява в умението да съгласува стремежите и действията си с разума. В този смисъл нравствената незрялост се определя от подчиняването на избора на непосредствените страсти, независимо от възрастта. Етическото познание придобива практическа значимост, когато участва във формирането на поведението и насочва човешките постъпки. Отнесено към лидерството, това разбиране подчертава взаимната обусловеност на професионалната компетентност, саморегулацията и отговорността при вземането на решения.

Разсъждението за целенасочеността на човешката дейност води до въпроса за висшето благо в сферата на практическото действие. Аристотел го свързва с щастието, разбирано като добър живот и успешно осъществяване на човешката дейност. Съгласието относно неговото наименование обаче не предполага единство в разбирането за съдържанието му. Удоволствието, богатството, почитта и здравето могат да бъдат възприемани като определящи според индивидуалния опит, потребностите и житейските

обстоятелства. Тази изменчивост поставя необходимостта от разграничаване между ситуативно предпочитаните блага и устойчивите основания на пълноценния живот.

В контекста на ценностните основания на лидерството подобно разграничение насочва вниманието към критериите за определяне на общите цели. Лидерската преценка предполага осмисляне на различните представи за благополучие и съгласуването им с нравствените изисквания на съвместната дейност. Така разумният избор се утвърждава като условие за управление, което отчита непосредствените потребности и дългосрочните интереси на общността.

В етическата концепция на Аристотел разграничението между богатството и висшето благо произтича от различния им статус в йерархията на човешките цели. Богатството притежава инструментална стойност: то се търси заради възможностите, които предоставя за осъществяване на други стремежи. Неговата полезност предполага цел, спрямо която материалните средства придобиват значение. Висшето благо, от своя страна, се желае заради самото него и служи като краен ориентир на практическата дейност. Това разграничение поставя основата на ценностна преценка, чрез която се определя както полезността на дадено благо, така и мястото му в цялостното разбиране за добър живот.

Самодостатъчността допълва характеристиката на висшето благо, като насочва към онова, което прави живота пълноценен и достоен за избор. В този контекст тя има общностно измерение, тъй като човешкото съществуване се осъществява във връзка с родители, деца, близки и съграждани. Следователно благополучието на личността се осмисля в отношенията, чрез които тя участва в живота на политическата общност. Принадлежността към полиса очертава социалния хоризонт на нравственото действие и свързва индивидуалните цели с условията на съвместното съществуване (Аристотел, 1995).

Приложена към анализа на лидерството, тази перспектива позволява да се изследва ценностната обосновааност на организационните цели. Финансовите резултати, материалните ресурси и разширяването на организационните възможности придобиват нравствена значимост чрез начина, по който подпомагат човешкото развитие и благополучието на общността. Оценката на управленския успех предполага преценка както на постигнатото, така и на неговото предназначение, разпределение и дългосрочни последици. Въпросът за ефективното използване на средствата по този начин се свързва с въпроса за смисъла и оправдаността на целите.

Ценностно обосновааното лидерство изисква способност за поддържане на ясна връзка между ресурсите, организационните приоритети и отговорността към хората. Тази връзка намира практически израз в решенията за условията на труд, възможностите за професионално развитие, признаването на индивидуалния принос и справедливото разпределение на ползите и тежестите от съвместната дейност. Лидерската преценка следва да отчита и въздействието върху заинтересованите страни извън непосредствените граници на организацията.

От тази гледна точка благополучието на общността може да бъде прието като нормативен ориентир на лидерската отговорност. То насочва към съгласуване на индивидуалните стремежи с общите цели и към създаване на условия, в които организационните постижения подкрепят достойнството, участието и развитието на

личността. Така Аристотеловото разграничение между инструменталните блага и крайната цел предоставя философска основа за осмисляне на лидерството като отговорно определяне на приоритети и насочване на съвместната дейност към ценностно оправдани резултати.

Разграничаването на външни блага, блага на душата и блага на тялото позволява човешкото благополучие да бъде осмислено в неговата многоизмерност. Външните условия и телесното здраве имат съществено значение за пълноценния живот, докато благата на душата насочват към разумната дейност и нравственото усъвършенстване. Отнесено към лидерството, това разграничение предполага внимание както към материалните условия на съвместната дейност, така и към личностното развитие и качеството на отношенията. Организационните цели следва да бъдат оценявани според приноса им към тези взаимосвързани измерения на благополучието.

Особено значение има разграничението между страсти, способности и добродетели. Страстите обозначават емоционални преживявания, способностите и възможността те да бъдат изпитвани, а нравствените добродетели — устойчиви придобити нагласи, които направляват избора и поведението. Добродетелта се проявява в намирането на мяра между прекомерността и недостатъчността, определена спрямо конкретната ситуация чрез разумна преценка. Тази мяра изисква чувствителност към обстоятелствата, мотивите и последиците от действието.

В аксиологическия анализ на лидерството подобно разбиране насочва към способността за съчетаване на решителност с предпазливост, възискателност с разбиране и самостоятелност с отговорност към другите. Нравствената устойчивост на лидера се изгражда чрез последователно упражняване на обоснован избор, при който ценностите се превръщат в практически критерии за действие. Така добродетелта може да бъде осмислена като личностна предпоставка за лидерско поведение, което поддържа доверие и служи на общите цели.

В рамките на Аристотеловата етика смелостта се осмисля като нравствена добродетел, която определя отношението към страха и увереността в ситуации на опасност. Нейната ценност произтича от достойната цел на действието и от способността за съзнателно приемане на свързаните с него изпитания. Отнесена към лидерството, тази постановка позволява смелостта да бъде интерпретирана като готовност за поемане на отговорност при несигурност, отстояване на нравствено обосновани решения и защита на общностните интереси. Доброволният характер на избора утвърждава личната отговорност като основание за оценка на лидерското поведение.

Умереността характеризира способността за разумно направляване на желанията, а щедростта определя нравственото отношение към материалните блага и тяхното предоставяне. При щедростта съществено значение имат основанията за даване, уместността на избора и съответствието с конкретните потребности и възможности. В организационен контекст тези добродетели могат да бъдат разглеждани като ориентири за саморегулация и отговорно управление на ресурсите. Те насочват към преценка на начина, по който личните стремежи и материалните средства се съгласуват с целите на съвместната дейност.

Великолепието се отнася до уместното осъществяване на значими начинания, изискващи мащабни материални разходи. Неговият критерий е съразмерността между

характера на делото, неговото предназначение и вложените средства. Великодушието засяга отношението към заслужената почит и предполага съответствие между действителните качества на личността и оценката ѝ за собственото достойнство. В интерпретативното им отнасяне към лидерството тези понятия поставят въпроса за съгласуването на мащаба на поетите ангажменти с реалните способности и отговорности на лидера.

Кротостта изразява нравствено регулирано отношение към гнева, при което емоционалната реакция се съобразява с повода, адресата, интензивността и продължителността на преживяването. Нейното значение за лидерската практика се проявява в способността за принципно и премерено поведение при напрежение и конфликт. Така овладяването на емоциите създава условия за защита на справедливи позиции, без да се накърнява достойнството на участниците във взаимодействието.

Истинността допълва тази система от добродетели чрез изискването за достоверно представяне на собствените качества, възможности и принос. Самохвалството и престореността нарушават съответствието между действителните характеристики на личността и публичния ѝ образ. В отношенията между лидера и последователите подобно несъответствие може да подкопае доверието и да отслаби основанията за признаване на авторитета. Следователно нравствената устойчивост на лидерството предполага единство между самооценката, заявените позиции и практическото поведение.

Разгледани в тяхната взаимовръзка, тези добродетели очертават ценностна рамка за анализ на лидерството, в която разумната преценка, съразмерността и отговорността направляват избора. Тяхното значение се разкрива чрез устойчивото им проявление в решенията и отношенията, посредством които лидерът влияе върху общността.

В Аристотеловата етика изтънчеността се свързва с мярката в остроумието и общуването, която позволява шегата да бъде съобразена с обстоятелствата и достойнството на събеседника. Тази добродетел предполага чувствителност към границата между уместния хумор и оскърбителното поведение. В лидерските отношения тя може да бъде осмислена като предпоставка за комуникационна култура, която подкрепя откритостта и взаимното уважение.

Срамът изисква отделно разглеждане като нравствено значимо чувство, свързано със страха от безчестие. За разлика от устойчивите добродетелни нагласи той представлява емоционална реакция към действителна или предполагаема укоримост на поведението. Неговата възпитателна роля се проявява в осъзнаването на границите на допустимото и в чувствителността към оценката на другите. В контекста на лидерството това насочва към значението на нравствената самооценка и готовността за признаване на собствените грешки.

Особено място заема справедливостта, която в общия си смисъл се разглежда като цялостна добродетел, проявена в отношението към другия. Тя придава обществено измерение на нравствените качества, като ги свързва с действията, засягащи съвместния живот. Отнесена към лидерството, справедливостта предполага обосновани критерии за разпределение на ресурси и отговорности, признаване на приноса и защита на правата на участниците.

В тази връзка понятието за справедливост по същество, обозначаващо и като „приличие“, насочва към необходимостта общото правило да бъде прилагано с оглед на особеностите на конкретния случай. Нравствената преценка изисква внимание към обстоятелствата, когато формалното следване на установена норма би довело до несправедлив резултат. За лидерската практика това означава съчетаване на последователност в принципите с обоснована преценка на индивидуалните ситуации.

Аристотеловото разграничаване на добродетелите и техните противоположности предоставя философска основа за изследване на ценностните основания на лидерството. То позволява лидерското поведение да бъде анализирано чрез връзката между характера, емоционалните нагласи, разумния избор и отговорността към другите. Така аксиологическата перспектива разкрива нравственото качество на влиянието чрез начина, по който ценностите се осъществяват в конкретни отношения и действия.

Ценностите формират нормативния хоризонт на човешката дейност, като предоставят основания за разграничаване на значимото, желаното и нравствено оправданото. Тяхното систематизиране в морални, естетически, културни, религиозни, социални и личностни категории има аналитичен характер, доколкото в практическия опит тези измерения се преплитат и взаимно се обусловят. Справедливостта, свободата и солидарността притежават широко споделена значимост, но конкретното им тълкуване и приложението им се формират в определени исторически и културни условия. Ето защо изследването на ценностите предполага внимание както към тяхното нормативно съдържание, така и към контекста на тяхното осъществяване.

Относителната устойчивост на ценностните ориентации осигурява последователност на личностния избор и приемственост в обществените отношения. Същевременно промените в социалната среда пораждат необходимост от преосмисляне на тяхната йерархия и на начините, по които те направляват поведението. Личностното развитие включва способност за критическа оценка на усвоените ориентири, осъзнато поемане на ангажменти и обосноваване на собствените решения. В образователен контекст аксиологическият подход свързва познавателното развитие с формирането на нравствена автономност и отговорност към другите.

В рамките на лидерството ценностите функционират като критерии за определяне на целите, подбор на средствата и оценка на последиците от съвместната дейност. Тяхната практическа значимост се разкрива чрез решенията, които засягат отношенията между участниците, разпределението на отговорностите и признаването на индивидуалния принос. Особена аналитична стойност имат ситуацията на напрежение, при които възниква противоречие между непосредствения стремеж към постижение и необходимостта от запазване на доверието и човешкото достойнство.

Подобно противоречие може да бъде представено чрез илюстративна ситуация от спортната практика. В решаващ момент от състезание грешките на отделен играч могат да застрашат общия резултат и да нарушат взаимодействието в отбора. Реакцията на капитана в този случай изразява ценностна преценка за отношението между индивидуалната отговорност и колективната подкрепа. Насърчаването на съотборника, съчетано с конкретна обратна връзка, създава условия за възстановяване на увереността и за запазване на неговия принос към общата задача. Солидарността по този начин се осъществява като споделена ангажираност с преодоляването на затруднението.

Аксиологическият прочит на ситуацията показва как нравствените ориентири придобиват съдържание чрез конкретния избор. Уважението се проявява в съхраняването на достойнството на участника, доверието — в признаването на способността му да преодолее допуснатата грешка, а отговорността — в поддържането на изискванията към съвместното представяне. Лидерското влияние възниква от съгласуването на тези основания в поведение, което подкрепя едновременно личността и екипа.

Този пример очертава връзката между ценностната последователност и устойчивостта на лидерските отношения. Подкрепящото действие може да подпомогне непосредственото представяне, но неговото по-трайно значение се състои в утвърждаването на споделени норми за взаимодействие. Така ценностният избор участва във формирането на организационна култура, в която стремежът към резултати се съчетава с взаимно уважение, доверие и отговорност за общата дейност.

Разгледаната връзка между ценностния избор и лидерското влияние намира проявление и в образователната среда, където постигането на общите цели предполага внимание към индивидуалните възможности за учене и участие. Лидерската роля на учителя се осъществява чрез педагогическата преценка и организацията на отношенията в класа. Нейното нравствено измерение се откроява особено ясно, когато учебните затруднения ограничават включването на отделни ученици и пораждат риск от тяхното изолиране.

В илюстративната ситуация учителят по литература организира дискусии и групови задачи, чрез които ученици с различна подготовка могат да обменят знания и да си оказват подкрепа. Този избор съгласува изискванията на учебната програма с необходимостта от достъпни възможности за участие. Анализът на допуснатите грешки предоставя основа за целенасочена обратна връзка, а диференцираната подкрепа позволява педагогическите действия да бъдат съобразени с конкретните затруднения. Така ценностната ориентация на преподаването се проявява в начина, по който се организира самият процес на учене.

Аксиологическият прочит на подобна практика разкрива взаимната обусловеност на справедливостта, равнопоставеността и солидарността. Справедливостта предполага отчитане на различията в потребностите и предоставяне на обоснована подкрепа; равнопоставеността се изразява в признаване на достойнството и правото на участие на всеки ученик; солидарността придобива практическо съдържание чрез взаимопомощта и споделената отговорност за съвместната работа. Последователното прилагане на тези принципи създава основания за доверие към учителя и за признаване на неговия лидерски авторитет.

Както в спортната среда, подкрепата на отделния участник може да укрепи способността на общността да постига своите цели. В образованието тази зависимост има допълнително възпитателно значение, тъй като отношенията в класа предоставят практически опит за нравствен избор. Чрез личния пример на учителя и участието в съвместни дейности учениците получават възможност да осмислят уважението, сътрудничеството и отговорността като основания на собственото си поведение. По този начин ценностно обоснованото лидерство свързва учебната дейност с формирането на нагласи за отговорно участие в обществения живот.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проведеният теоретичен анализ очертава лидерството като ценностно обусловен процес, в който упражняването на влияние е свързано с нравствена преценка и отговорност към другите. Аксиологическата перспектива позволява да се изследват основанията, чрез които определени цели се признават за значими, средствата за тяхното постигане се приемат за допустими, а резултатите се оценяват като обществено оправдани. По този начин ценностите участват в самото формиране на лидерския избор и определят неговата посока, съдържание и граници.

Разглеждането на Аристотеловата етическа мисъл разкрива връзката между добродетелта, разумната преценка и ориентацията към общото благо. Разграничаването на инструменталните блага от крайните цели насочва към необходимостта организационните постижения да бъдат оценявани според тяхното предназначение и принос към пълноценния човешки живот. Същевременно разбирането за добродетелта като устойчива нагласа за избор подчертава значението на нравствения характер на лидера. Смелостта, умереността, щедростта, истинността и справедливостта придобиват лидерска значимост чрез последователното им проявление в конкретни решения и отношения.

Илюстративните ситуации от спорта и образованието показват как ценностните ориентири могат да бъдат превърнати в практически основания за действие. Подкрепата при затруднение, признаването на различните потребности и създаването на възможности за участие свързват индивидуалното развитие с общите цели. В тези случаи солидарността и уважението подпомагат съхраняването на достойнството, а справедливостта насочва към обосновано съчетаване на изискванията и предоставяната подкрепа. Макар подобни примери да не представляват емпирично доказателство за универсална зависимост между ценности и успех, те разкриват механизмите, чрез които нравствено обоснованото поведение може да укрепва доверието и сътрудничеството.

Съществен извод е, че легитимността на лидерското влияние се поддържа чрез съответствие между заявените убеждения и действителната практика. Това съответствие позволява на участниците да разбират основанията на решенията и да формират обосновани очаквания към поведението на лидера. Когато ценностите се прилагат последователно при разпределението на ресурси, признаването на принос и разрешаването на конфликти, те придобиват характер на споделени организационни ориентири. Така личната нравствена позиция на лидера може да допринесе за изграждането на култура на отговорност и взаимно уважение.

Практическото осъществяване на ценностите обаче изисква способност за преценка на противоречията между тях. Справедливостта, свободата, солидарността и отговорността могат да поставят различни изисквания в конкретна ситуация. Затова ценностно обоснованото лидерство предполага критическа саморефлексия, диалог и готовност за аргументиране на приоритетите. Нравствената последователност се проявява в прилагането на ясни принципи при внимателно отчитане на обстоятелствата, засегнатите интереси и възможните последици.

В условията на обществена динамика аксиологическият подход предоставя основа за съчетаване на адаптивността с устойчиви нравствени ориентири. Неговият принос към изследването на лидерството се състои в свързването на личностната

зрялост, качеството на отношенията и обществената значимост на постигнатото. Оттук произтича и необходимостта подготовката на бъдещи лидери да включва развитие на нравствена преценка наред с професионалните знания и управленските умения. Лидерството придобива трайна ценност, когато насочва съвместната дейност към резултати, които подкрепят човешкото достойнство, разширяват възможностите за развитие и допринасят за общото благо.

ЛИТЕРАТУРА

Аристотел, 1995. Политика. София: Изд. Отворено общество.

Иванов, Д., 2019. Аксиология на лидерството. София: АИ „За буквите – О писменехъ“.

Hartmann, N., 1962. Ethics. London: George Allen & Unwin.

Lotze, R. H., 1885. Microcosmus: An essay concerning man and his relation to the world (Vol. 1–2). Edinburgh: T&T Clark.

Rickert, H., 1921. Der Gegenstand der Erkenntnis: Einführung in die Transzendentalphilosophie. Tübingen: Mohr.

Scheler, M., 1973. Formalism in ethics and non-formal ethics of values: A new attempt toward the foundation of an ethical personalism (M. S. Frings & R. L. Funk, Trans.). Evanston: Northwestern University Press. (Originalat publikuvan 1913)

Windelband, W., 1924. Präludien: Aufsätze und Reden zur Philosophie und ihrer Geschichte. Tübingen: Mohr.

Zimmerman, M. J., 2015. Value theory. In E. N. Zalta (Ed.), The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2015 Edition). Stanford University. <https://plato.stanford.edu/entries/value-theory>